

розвитку комунікативної та літературознавчої компетентностей молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Гордієнко О.А., Шевчук Т.О. Словникова робота на уроках української мови в початковій школі. *Педагогічна Житомирщина*, 2008. № 1. С. 22 - 25.
2. Качак Т. Літерна освіта молодших школярів. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2024. 200 с.
3. Качак Т. Б. Українська література для дітей та юнацтва. К.: ВЦ «Академія», 2025. 456 с.
4. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах. Київ: Освіта, 2007. 334 с.
5. Турбарова Н. К. Словникова робота на уроках літературного читання (на матеріалі фразеологічних одиниць). *Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі: матеріали III Міжнародного Конгресу (м. Одеса, 18-21 травня 2017 р.)* / Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 207-208.

Якубів Уляна,
студентка педагогічного факультету,

Тетяна Качак,
докторка філологічних наук, професорка,
Карпатський національний
університет імені Василя Стефаника, Україна

ВИВЧЕННЯ ПОЕЗІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ ЯК ЗАСІБ ТРЕНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті досліджено методiku вивчення дитячої поезії як засобу розвитку пам'яті молодших школярів. Обґрунтовано ефективність поєднання ритмізації тексту з прийомами мнемотехніки (мнемотаблиці, піктограми). Запропоновано систему креативних вправ, що задіюють різні канали сприйняття для покращення довільного запам'ятовування тексту учнями.

Ключові слова: *молодші школярі, пам'ять, дитяча поезія, мнемотехніка, піктограми, початкова школа.*

Вступ

У сучасній системі початкової освіти проблема розвитку мнемічних процесів набуває особливої актуальності через постійне збільшення обсягу навчальної інформації, яку дитина має сприйняти, запам'ятати та відтворити. Пам'ять є фундаментом для успішного навчання, формування ключових компетентностей та загального інтелектуального розвитку особистості. Саме у віці 6–9 років відбувається активне формування основних видів пам'яті:

зорової, слухової та словесно-логічної. Проте дослідження показують, що значна частина учнів 2-х класів має лише середній або низький рівень розвитку пам'яті, що часто зумовлено недосконалістю мнемічної саморегуляції та невмінням побудувати спосіб ефективного осмисленого запам'ятовування. Одним із найбільш продуктивних засобів тренування пам'яті у початковій школі є вивчення дитячої поезії. Віршована форма завдяки ритму, римі та емоційній образності створює природну «музичну матрицю», яка полегшує фіксацію досвіду та швидше переводить інформацію у довготривалу пам'ять. Використання поетичних творів у поєднанні з методами мнемотехніки (пиктограми, мнемотаблиці) дозволяє активізувати наочно-образне мислення дитини, перетворюючи механічне зазубрювання на усвідомлений процес.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та розкриття практичних можливостей вивчення поетичних творів як ефективного засобу тренування різних видів пам'яті (зорової, слухової, словесно-логічної) у дітей молодшого шкільного віку через впровадження спеціальної системи вправ та методів освітньої мнемотехніки.

Результати дослідження

Пам'ять – це запам'ятовування, збереження і, пізніше, відтворення людиною власного досвіду [3, с. 5]. У психолого-педагогічній науці пам'ять розглядається як складний психічний процес, що полягає в закономірному відображенні, закріпленні, зберіганні та наступному відтворенні людиною її попереднього досвіду. Як зазначає С. Фера, для молодшого шкільного віку пам'ять є «одним із провідних чинників успішного засвоєння навчального матеріалу», при цьому саме у період 6–9 років відбувається активна трансформація пам'яті з мимовільної у свідомо керовану [6, с. 153]. Проблему розвитку мнемічних процесів у дітей досліджували О. Савченко (методика читання та сприймання тексту), О. Барташніков (розвиток сенсорних здібностей) та сучасні дослідники мнемотехніки – І. Овдієнко, Т. Маруда, В.

Войтко та С. Зеленська. Аналіз наукових праць дозволяє виділити кілька ключових підходів до вирішення проблеми тренування пам'яті. Акцент на вікових особливостях робить С. Зеленська, яка доводить, що пам'ять дитини 1-2 класів має переважно наочно-образний характер і для ефективного запам'ятовування дитині недостатньо просто чути текст – їй необхідно «бачити» його у формі яскравих образів або схем [3].

Важливим є використання ритмізації. Поезія, на відміну від прози, має чітку метричну структуру. Дослідники І. Овдієнко та Т. Маруда стверджують, що «цілком можливо вплинути на розвиток мнемічних процесів і значно збільшити успішність дітей», якщо навчити їх використовувати спеціальні прийоми обробки інформації [4]. Віршована форма сама по собі виступає таким прийомом, оскільки ритм полегшує структурування матеріалу в мозку.

Мнемотехнічний підхід осмислює В. Войтко, який вказує, що для тривалого зберігання та легкого відтворення інформації, яка не має очевидних логічних зв'язків, доцільно застосовувати «мнемотехнічні прийоми», які допомагають впорядкувати дані та зменшити зусилля при пригадуванні [1]. Аналіз наукових студій свідчить, що вивчення віршів є не лише літературним завданням, а комплексним когнітивним тренуванням. Воно активізує слухову пам'ять (через риму), зорову (через уяву образів) та словесно-логічну (через розуміння змісту поезії). Проте для досягнення максимального ефекту звичайного багаторазового повторення недостатньо – необхідне впровадження спеціальних методик візуалізації тексту.

Фундаментом практичної методики є застосування мнемотехніки. Як зазначає В. Войтко, «мнемотехніка (від грец. Μνήμη – пам'ять і τέχνη – мистецтво) – це технологія покращення засвоєння нової інформації через свідоме утворення асоціативних зв'язків за допомогою спеціальних методів та прийомів [1, с. 443]. Важливим інструментом у цьому процесі виступають мнемотаблиці, зміст яких – це «графічне зображення персонажів казки, явищ природи, деяких дій шляхом виділення головних смислових ланок сюжету».

[1, с. 445]. Робота з мнемотехнікою має свої особливості. Вона будується на принципі «від простого до складного»: спочатку дитина опановує окремі мнемоквадрати (поодинокі зображення), потім мнемодоріжки (лінійні ряди з 4 і більше клітинок) і лише після цього переходить до повноцінних таблиць (Рис.1, 2). Головна мета вчителя – перетворити процес запам'ятовування із несвідомого у свідомий і цілеспрямований.

Рис. 1, 2. Приклади використання мнемотаблиць для заучування віршованих творів [2].

В даних вправах можна побачити, що кожна строфа або окремих рядок вірша отримує свій візуальний відповідник, що дозволяє дитині не просто зубурювати текст, а «зчитувати» послідовність образів. Використання таких таблиць має неоціненну користь для молодшого школяра. По-перше, вони слугують зоровим планом, який допомагає дитині вибудовувати послідовність розповіді та дотримуватися логіки тексту. По-друге, оскільки у дітей цього віку переважає наочно-образне мислення, таблиця дозволяє «зачепити» абстрактні слова за конкретні візуальні образи. Завдяки мнемотаблицям діти долають боязкість і сором'язливість, у них з'являється впевненість у власних силах, адже відтворення тексту більше не викликає значних зусиль. Це не просто полегшує заучування, а реально тренує мозок створювати складні асоціативні ланцюжки.

Окремої уваги заслуговують методичні рекомендації фахівців приватного закладу «Євроколегіум», які пропонують систему вправ для осмисленого запам'ятовування поезії через креативні підходи: спосіб схематичного зображення слів (пиктограми), рухова активність, «кольоровий» спосіб,

вивчення віршів «ланцюжком», спосіб «Стенографія», спосіб «Тактильний», спосіб «Емоційний акцент», вивчай музику, застосуємо вірші на папері [5].

Одним із найбільш ефективних визначено спосіб схематичного зображення (пиктограми). Метод полягає у заміні слів лаконічними символами (зокрема емоджі). Це активізує образну пам'ять, яка у молодших школярів є значно стійкішою за словесну, та спонукає дитину до глибокого аналізу змісту кожного рядка. Зважаючи на високий рівень розвитку рухової пам'яті у дітей 6–9 років, доцільним є супроводження сюжету вірша жестами. Це не лише прискорює фіксацію тексту, а й виконує роль фізичної розрядки, що знімає емоційну напругу під час уроку.

Для віршів із чіткою послідовністю дій рекомендовано застосовувати «кольоровий» спосіб, де дитина розфарбовує малюнки до сюжету. Колір стає додатковим мнемічним маркером, що полегшує відтворення поезії через зорові асоціації. Колективну роботу в класі варто організовувати через вивчення поезії «ланцюжком» (передача рядка сусідові в колі). Це тренує слухову увагу та дозволяє вчителю диференціювати навантаження залежно від індивідуальних можливостей учнів. Для максимальної концентрації уваги використовується спосіб «Стенографія» – запис тексту лише першими літерами слів. Це змушує мозок активно відновлювати цілі образи, виводячи навичку відтворення на рефлексорний рівень. Активізації асоціативного мислення сприяє «Тактильний» спосіб, що передбачає використання дрібних предметів, які відповідають змісту твору. Створення зв'язку між дотиком та словом робить процес пригадування майже автоматичним. Процес розучування значно прискорює «Емоційний акцент» (читання з різним забарвленням голосу) та фоновий музичний супровід. Це створює позитивний настрій і допомагає дитині глибше відчувати образи твору. Завершальним етапом засвоєння визначено записування вірша на папері. Через залучення моторного аспекту дитина краще опановує структуру тексту та слова, що викликають труднощі.

Висновки

На основі аналізу педагогічного досвіду та методичної літератури можна стверджувати, що вивчення поезії є потужним інструментом інтелектуального розвитку, який при правильній організації дозволяє не лише якісно тренувати пам'ять молодших школярів, а й формувати в них стійкий інтерес до навчання. Головною умовою ефективності цього процесу є відмова від механічного зазубрювання на користь усвідомлених методів обробки інформації. Впровадження системи ігрових вправ та прийомів мнемотехніки дозволяє задіяти різні канали сприйняття – зоровий, слуховий, моторний та емоційний, що робить процес засвоєння віршів легким, природним та результативним. Такий комплексний підхід забезпечує перехід пам'яті до свідомо керованого стану, знімає психологічне напруження учнів та сприяє розвитку їхнього мовлення, творчої уяви та когнітивної самостійності.

Список використаних джерел

1. Войтко В. Застосування основ мнемотехніки для корекції розвитку дітей з особливими освітніми потребами в педагогічній практиці вчителя-дефектолога Тетяни Леонової. *Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників в умовах неперервної освіти. Науково-методичний вісник*. 2022. №58. С. 443–457.
2. Етапи роботи над вивченням віршів за допомогою мнемотаблиці. *На Урок: освітній проект*. URL: <https://naurok.com.ua/iz-dosvidu-roboti-etapi-roboti-nad-vivchennyam-virshiv-zadopomogoyu-mnemotablici-47077.html> (дата звернення: 27.03.2026).
3. Зеленська С. В. Розвиток пам'яті в учнів молодшого шкільного віку: навчально-методичний посібник.
4. Овдієнко І. М., Маруда Т. М. Розвиток пам'яті дітей молодшого шкільного віку засобами мнемотехніки. *Психологічний і педагогічний дискурс: наукові записки вчених: зб. матеріалів конф.* Київ. 2020. С. 128–130.
5. Осмислене запам'ятовування: креативні способи вивчення віршів у початковій школі. *Eurocollegium*. URL: <https://www.eurocollegium.com/news/osmyslene-zapamyatovuvannya-kreatyvni-sposoby-vyvchennya-virshiv-u-pochatkovij-shkoli/> (дата звернення: 27.03.2026).
6. Фера С. В. Оптимізація розвитку мнемічних процесів дітей молодшого шкільного віку засобом розвивально-корекційних вправ. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2025. Вип. 2(8). С. 153–158. <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2025-2-21>